

УДК 373.3/.5.011.3-051:94]:[005.336.2:159.9]:355.0168

ANALYSIS OF THE CONTENT OF PSYCHOLOGICAL COMPETENCE OF A HISTORY TEACHER IN THE CONDITIONS OF WAR AND IN THE POST-WAR PERIOD.

АНАЛІЗ ЗМІСТУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД.

Oleksenko S.V./Олексенко С. В.

ORCID: 0000-0001-7527-1778

*Institute of in-Service Training, Borys Grinchenko Kyiv University,
Ukraine, Kyiv, Tychyny, 22-a,**Інститут післядипломної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка,
Київ, Тичини, 22-а, 02152*

Анотація. Проаналізовано актуальність психологічних знань та умінь, розвитку психологічної компетентності вчителя історії в воєнний період. Психологічна компетентність розглядається як структурний елемент професійної компетентності вчителя. Визначено зміст специфічних психологічних знань, умінь та навичок необхідних вчителю історії в воєнний та повоєнний час.

Ключові слова: професійний розвиток, психологічна компетентність вчителя історії, психологічні уміння вчителя історії.

Abstract. The relevance of psychological knowledge and skills, the development of the psychological competence of a history teacher during the war period is analyzed. Psychological competence is considered as a structural element of a teacher's professional competence. The content of specific psychological knowledge, abilities and skills necessary for a history teacher in war and post-war times is determined.

Key words: professional development, psychological competence of a history teacher, psychological skills of a history teacher.

Вступ

Воєнний період, як надзвичайна кризова ситуація, створює нові виклики, які вимагають переосмислення попереднього досвіду, оволодіння новими навичками. Педагогічна діяльність в умовах війни передбачає необхідність стабілізації психологічного стану, адже знижується контроль, передбачуваність, домінують емоції, виникають проблеми в пізнавальній сфері, виникає потреба в напрацюванні адаптивних механізмів, підтримці функціональності. Також, в стресовій ситуації завжди є необхідність в опорі, яка допомагає стабілізуватися і відновитися. Але ця опора розхитується тим, що відбуваються атаки на ідентичність, інформаційні маніпуляції фактами, в тому числі і історичними, трансформація соціальних ролей. Для адаптації важливо застосовувати вже

перевірені стратегії подолання (історичний досвід народу, свого роду) аналізувати наявний досвід і напрацьовувати нові успішні копінг-стратегії.

Відповідно до цих викликів, потрібно розвивати компетентності, які допоможуть на них відповісти. Наявність психологічних знань та умінь, психологічної компетентності сучасного вчителя історії стає обов'язковою складовою його загальної професійної компетентності, підвищує рівень професіоналізму[2,с.66-67].

Питання розвитку психологічної компетентності вчителя історії постало ще до повномасштабного вторгнення, оскільки відбувалося реформування освіти, що вимагало нових навичок від вчителя, були маніпуляції історичними фактами, виникали конфліктні ситуації через різне ставлення до тих чи інших історичних подій, тощо. Зараз, в умовах війни, потреба в поглибленні психологічних знань та вмінь, в розвитку психологічної компетентності набула особливої актуальності для вчителя історії.

Основна частина

Підтвердженням актуальності потреби в психологічних знаннях та вміннях є результати опитування проведеного серед вчителів історії м. Києва, які проходили підвищення кваліфікації в Інституті післядипломної освіти. Серед напрямків професійного розвитку, які є для них на сьогодні актуальними 92% з опитаних (42) обрали варіант: «розширення психологічних знань», прагнення до особистісного зростання (82%), удосконалення педагогічної майстерності (88,8%), потреба в поглибленні знань з історії (60%).

Тобто, більшість вчителів історії вважає, що в умовах війни для повноцінного професійного розвитку вони потребують, окрім іншого, поглиблення психологічних знань та умінь, в тому числі і для гармонізації особистості, особистісного зростання.

Психологічна компетентність передбачає: здатність особистості до самопізнання, самоконтролю, до ефективного спілкування і взаємодії з іншими людьми, саморозвитку та самореалізації [1,с.137; 5,с.12].

Психологічні аспекти притаманні таким складовим професійної

компетентності вчителя історії як: мовно-комунікативна, рефлексивна, емоційно-етична, автономізаційна, соціальна та психологічна[2,с.67].

В межах психологічної компетентності, як складової професійної компетентності вчителя історії виділено універсальні (необхідні педагогам всіх спеціальностей) та специфічні психологічні знання, уміння та навички.

Серед універсальних компонентів психологічної компетентності вчителя історії актуальних в воєнний період можна виділити:

- ✓ вміння використовувати психологічні знання, уміння і навички для організації ефективної, психологічно безпечної професійної діяльності;
- ✓ вміння бачити психологічні особливості дитини, її психологічний стан, розуміти її потреби та відповідно до цього вибудовувати міжособистісну та педагогічну взаємодію, надавати необхідну підтримку, допомагати в адаптації учням, що переїхали з інших регіонів, що пережили стресові, травмуючі події;
- ✓ уміння будувати групову та міжособистісну комунікацію з використанням методів ненасильницького спілкування, відновних технік, з врахуванням культурних відмінностей спільнот до яких належать учні;
- ✓ ціннісні орієнтири вчителя, повага до цінностей інших, здатність спиратись на національні, культурно-ціннісні орієнтири;
- ✓ управління власними емоціями, застосування знань про емоційну сферу суб'єктів педагогічного процесу;
- ✓ здатність до самоконтролю, саморегуляції та самовдосконалення[2, с.70; 4, с.160].

Серед специфічних умінь, необхідних вчителю історії в теперішніх умовах, психологічна компетентність передбачає: уміння аналізувати та узагальнювати історичні факти; застосування прийомів критичного мислення при сприйманні інформації; уміння протидіяти маніпуляціям, як інформаційним, так і комунікативним; уміння проявляти гнучкість мислення, долати стереотипи мислення, упередженість; уміння аналізувати та осмислювати ситуацію в умовах цивілізаційних змін, використовувати методи та прийоми критичного

мислення з рефлексивною метою; уміння формувати здатність та навички самостійного мислення у учнів[2,с.71].

Ці психологічні уміння можна виділити як орієнтир для формування змісту модулів, тренінгів в процесі післядипломного підвищення кваліфікації вчителів історії. Найкращою формою для проведення цієї роботи є соціально-психологічні тренінги, дистанційні модулі психологічного спрямування з елементами психологічної просвіти[3,с.131-133].

Зараз, в воєнний період, у вчителів є потреба в стабілізації власного психологічного стану, підтримці, відновленні психологічного здоров'я та у знаннях та вміннях щодо психологічної підтримки учнів в стресових ситуаціях. І це зрозуміло, оскільки кризова ситуація не завершена, тому важливими є навички саморегуляції, стабілізації, надання першої психологічної допомоги. Частково є потреба в роботі з важкими емоціями, роботі з горем, втратою.

Коли війна завершиться, буде потреба у опрацюванні пережитого досвіду, інтеграції його в професійну діяльність, взаємовідносини. Можна передбачити, що в повоєнний час на вчителів історії чекають нові виклики, а саме:

- необхідність опрацювання індивідуальної психологічної травми (проживання важких емоцій, робота з пережитим досвідом, відновлення психологічного благополуччя, інтеграція);
- необхідність опрацювання колективної травми війни (переживання, окультурення травми - героїзація, міфологія війни, ритуали спільної пам'яті);
- переосмислення набутого досвіду.

Висновок.

Війна в Україні актуалізувала потребу вчителів історії в психологічних знаннях та вміннях, в розвитку психологічної компетентності, яка є складовою частиною їх професійної компетентності. Визначення змісту психологічної компетентності, який буде базуватися на актуальних потребах вчителів історії дає можливість системі післядипломного підвищення кваліфікації забезпечити задоволення цих потреб.

Література:

1. Бакаленко О.А. Психологічна компетентність як ключова компетентність сучасного фахівця./ Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки». Випуск 58. 2018. - С. 132-138.

2. Олексенко С.В. Психологічні аспекти професійної компетентності: психологічна компетентність вчителя історії/ Modern scientific researches (17)2021. С. 66-73. ISSN 2523-4692 <https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr17-01-002>

3. Олексенко С.В., Хоменко О.А. Психологічна просвіта в умовах дистанційного підвищення кваліфікації / SWorldJournal (9 ч.2) 2021. С. 129-139. ISSN 2663-5712 <https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj09-02-032>

4. Рамзані Е. В. Сутність поняття психологічної компетентності вчителя./Духовність особистості: методологія, теорія і практика 2 (61) – 2014. – С.158-165.

5. Розвиток професійної компетентності вчителів суспільних предметів у контексті реалізації нового Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти: тематичний збірник праць / упоряд. А. А. Волосюк; за заг. редакцією В. К. Фурман. – Рівне, 2014. – 45 с.

Тези надіслані: 31.08.2023 р.

Олексенко С.В.